

Noam CHOMSKY (2002) ,Dil ve Sorumluluk, Çev. Hüsni Özasya, Ankara: Ekin Yayınları, 195 s.

Abdullah DAĞTAŞ*

Amerika'nın en önde gelen dilbilimcisi ve belki de bu ülkenin en tartışmalı siyasal eleştirmeni Noam Chomsky, konuşma diliyle yazılmış, kolaylıkla anlaşılabilen ve geniş oylumlu bu kitabında, çağdaş dilbilimdeki anahtar konuları, Amerikan toplumbiliminin tükenişini, aydınların çözümlemesini, Amerikan barış hareketinin hedeflediği politikaları değerlendirmektedir. Ayrıca diğer mevcut politik konuların ortak temelini, üretken dil bilgisinin tarihini, son yirmi beş yıllık dil anlayışının aldığı vaziyeti ve davranışçı yaklaşımlardan kaynaklanan politika ve toplumsal sonuçların bir portresini çizmektedir (Ön sayfadan).

Mitsou Ronat ile konuşmalar biçiminde yayınlanan kitap iki kısımdan oluşmakta, her kısım da kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır. "DİLBİLİM VE POLİTİKA" başlıklı ilk kısımda birinci bölüm "Politika" alt başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, kapitalist Amerikan toplumunda İntelijansiyanın aydın kesime karşı tutumu, bu aydın kesimin intelijansiyanın istediği doğrultuda davranması, Vietnam Savaşı öncesinde basının mevcut hükümetin isteklerine yönelik yayınlar yapması gibi emperyal vizyona sahip Amerikan Devleti'nin sömürge politikalarını uygulamada sergilediği politik tutum ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra Vietnam Savaşı öncesi öğrenci hareketleri, hükümetin bu hareketlere karşı gösterdiği baskıcı tutumlar, 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan revizyonist (yenilikçi) yorumlanışın Ortodoksça görüşe karşı çıkan Amerikan yorumcularınca değerlendirilmesi, baskının ortadan kalkmasıyla oluşan yeni kuşağın içinde bulunduğu koşullar üzerinde durulmaktadır. Devamında Chomsky, Fransa'da meydana gelen Watergate Skandalı'nı, FBI ve CIA gibi kuruluşların eylemlerini ve dünyanın sömürülmesinde Amerikan entelektüelleri ile hükümetin toplumu yanıltıcı politikalarını derin bir çözümlemeyle gözler önüne sermektedir. Bölümün sonunda 8 Nisan 1975'te kendisinin ve Profesör Edvard S. Herman'ın New York Times gazetesine gönderdiği mektubu açıklamaktadır. Mektupta Amerika'nın Güney Vietnam'ı koruma amacıyla başlattığı savaşa yönelik bu gazetenin hükümetle aynı doğrultuda yayınlar yapması ve demokratik bir devlet olarak görülen Amerikan Devleti'nin bazı uygulamalarını eleştirmenin yasak gibi kabullenildiği ve bu yasakçı anlayış doğrultusunda yayınlar yapıldığını ifade etmektedir.

"Dilbilim ve İnsan Bilimleri" alt başlıklı ikinci bölümde, dilbilim ile psikoloji arasında ilişki olup olmadığı, 'yükseltme' olarak adlandırılan dil bilgisi dönüşümü, davranış bilimlerindeki kavramsal boşluğun dil bilgisi kuramıyla doldurulması, davranışçı yaklaşıma yönelik eleştiriler, dilbilim modeli, dil ile bellek arasındaki ilişki ve bu ilişkiye yönelik yapılan deneylerin sonuçları üzerinde durulmaktadır. Devamında, toplumsal dilbilim çalışmalarının uygulanma düzeyi ve toplumbilim ile dilbilim arasındaki ilişki gibi dili çözümlemeye yönelik çalışmalar ele alınmaktadır.

"Bir Dil Felsefesi" alt başlıklı üçüncü bölümde, Chomsky'nin "*Dil Üzerine Yansımalar*" adlı kitabında üzerinde durduğu, bireyin dil becerisi kazanma ve biyolojik sınırlılıkları ile yapay dillerin başarısızlığı, çıkarım, çıkarımın semiyolojideki durumu, yapısalcı dilbilimcilerin diller arasındaki farklılıklara bakışı ve evrensel düzeyde çağdaş dilbilim anlayışına yönelik sorulara verdiği cevaplar yer almaktadır.

"Deneycilik ve Usçuluk" adını taşıyan dördüncü bölümün başında, Chomsky'nin felsefi deneycilik ile bilimsel deneycilik anlayışına bakış açısı, bu iki alanın birbirinden net çizgilerle

---

* SAÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe YL Öğrencisi, abduhahdagtas@hotmail.com

ayrılmasını doğru bulmayı ve bu ayrımın insan bilimlerine yakışmadığını ileri süren düşünceleri bulunmaktadır. Devamında işlevci kuram, Chomsky'nin işlevsel açıklamayı evrim düzeyinde değerlendirmesi, işlevselci dilbilimcilerin daha çok dil malzemesini tanımladıklarını, deneyci öğretisi şeklinde işlevselciliğin uzun bir süre kabul edilmesine intelijansiyanın neden olduğunu gösteren açıklamaları verilmektedir. Sonrasında deneyciliğin sağ ve soldan aldığı destek, ilerici intelijansiyanın üretken dil bilgisine saldırış nedeni, insan doğası ile hayvanlar arasındaki ilişkiye dair öne sürülen düşünceler ve yapılan deneyler, Descartesçi anlayış, doğuştan olan dil kazanım mekanizması Chomsky tarafından değerlendirilmektedir.

İkinci kısım "ÜRETKEN DİLBİLGİSİ" başlığını taşımaktadır. Bu kısmın ilk bölümü yani kitabın beşinci bölümü olan "Üretken Dilbilgisinin Doğuşu"nda, Chomsky'nin üretken modelini yapısalcılıktan köklü şekilde ayıran konular üzerinde durulmaktadır. Üretken modelin basit tanımlamaları göz ardı etmediği, dil bilgisinin üs ögesinin ne olduğuna dair örnekler, üretken dil bilgisinin tarihi ve yapısalcılığa karşı çıkışa dair ileri sürdükleri anlatılmaktadır. Devamında Chomsky'nin dile temel oluşturan ilkelerin derinlik ve açıklayıcı bir kuramı ortaya atış zamanı, kuramdaki "dönüşüm" kavramının farklı tanımları, matematik ve dilbilim arasındaki buluşma ve yapay zeka üzerinde durulmaktadır. Sonrasında Chomsky'nin dilbilim topluluğuyla tanışma zamanı, ilk öğrencileri ve *Dil Kuramı Mantık Yapısı* adlı eseri hakkında sorular sorular verdiği cevaplar bulunmaktadır.

Altıncı bölüm "Anlambilim" başlığını taşımaktadır. Burada Chomsky'nin ilk örneği *Sözdizim Yapıları* adlı eserin içerdiği üç öge, 1965'te çıkan *Sözdizim Kuramının Özellikleri*'nin bunları tamamlaması, bu eserin sesbilim bölümü ve anlambilim bölümlerinin yenilikleri, anlambilimin dil bilgisindeki rolü anlatılmakta ve "fodor-katz" anlambilim tanıtımı yapılmaktadır. Bunların tanıtımından sonra katz'ın anlambilim bölümünde ayrıca yer alan tasarlama yasaları soru-cevap şeklinde ele alınmaktadır. Sonra yorumlayıcı anlambilim ve üretken anlambilim arasındaki ilişki, üretken dil bilgisi, Chomsky'nin sözdizim yapılarını incelemesindeki soğukluğu yani herkesin kabul ettiği kategorileri genel bir kuramla nasıl bağlantılandırılacağını keşfetmenin zorluğu ve örnek cümleler, çözümleme ve karşılaştırmalarla anlambilim noktasında üretken anlayışa göre incelenmektedir.

"Genişletilmiş Ölçünlü Kuram" adını taşıyan yedinci bölümde, modelin anlambilim yorumlamasında yüzey yapının temel bir rol oynaması, bu kuramın içine aldığı 'izlek' kavramı ve örnekleri, derin yapı ile yüzey yapı arasındaki bilişsel dizge, mantık ve dil kuramı arasındaki ilişkiler soru-cevap şeklinde ele alınmaktadır.

Sekizinci bölüm "Derin Yapı" başlığını taşımaktadır. Burada derin yapı teriminin ölçünlü kuramın içeriğinde ortaya atılması ve üretken dil bilgisi tarihinin yeniden ele alınışı, derin yapının çeşitli şekillerle yüzey yapıya dönüşümü, Chomsky'nin bu terimi *Dille İlgili Yansımalar adlı yapıtında* 'ilk cümle göstergesi' kavramıyla değiştirmesi üzerinde durulmaktadır. Devamında derin yapının ses yapısını belirlemesi, dönüşüm çizemi ve yapısalcılığa gerileme gibi konular yine soru-cevap şeklinde incelenmektedir.

"Evrensel Dilbilgisi ve Çözümlememiş Sorunlar" dokuzuncu yani son bölümde, evrensel dil bilgisinin ne olduğu, insanın dili kavrayış inceliği, dili edinme sürecine yönelik yapılan deneylerle ortaya çıkan 'zihinsel organ' ifadesi anlatılmaktadır. Devamında pek çok dilbilimcinin kuralların uygulanışını yöneten, genel bazı ilkeleri kurallardan çıkarmaları gibi soyut koşulların incelenmesinin evrensel dil bilgisinin ilginç bir bölümünü oluşturduğu ifade edilmektedir. Sonrasında Chomsky'nin çözümlememiş sorunlar üzerine, iç ve dış sorular şeklinde ikiye ayırarak verdiği cevaplar, dil bilimsel kavram gibi dilbilimi alanında yapılan çalışmaların bu noktalardaki durumları üzerinde durulmaktadır.

Noam Chomsky'nin Amerikan'ın siyasal işleyiş düzeni, toplumsal hayatı ile üretken dilbilimi ve evrensel dil bilgisi alanlarında, kendisine sorulan sorulara bir aydın düşüncesi,

sorumluluğu ve cesaretiyle verdiği cevaplardan oluşan eseri, kitabın iğeriğinde anlatılanlar hakkında yararlanılabilecek kaynakęanın verilmesiyle son bulmaktadır.